

“Selvejergården Grøntoft”

Af Uffe Larsen

Skolegade 13, Bedsted

Illustrationer: Søren Larsen, København

Følgende artikel kan læses som en fortsættelse af ”Fæstegården Grøntofte” i ”Sydthy Årbog 1986”. Begge artikler har gårdens bevarede regnskabsbog fra årene 1852-80 som hovedkilde. I nærværende tekst beskrives udviklingen gennem de ca. 30 år, og de lokale forhold søges sat ind i en større sammenhæng.

I 1859 - det år, da H. C. Andersen sad på Nr. Vosborg og skrev ”Jylland mellem tvende have” - blev gården ”Grøntoft” i Bedsted sogn købt fri fra Tandrup.

Følgende fiktive beretning (= som det kunne have fundet sted) bygger på mundtlige overleveringer, der endnu huskes på egnen, men snart vil være glemt.

Da Else fik foden under eget bord

En decemberdag i året 1859 holder en hesteforspændt vogn foran ”Grøntoft”s stuehus. Hestenes opmærksomme ørebevægelser afslører, at de kloge dyr har opfattet noget usædvanligt, der er i gære.

Døren går op, og et par karlfolk kommer til syne med en tung kiste imellem sig. Denne gang er det ikke en ligkiste, der bæres ud som for otte år siden, da karlenes fader, fæstebonde Peder Simonsen havde fundet sin kolde død i mergelgraven.

Else Hansdatter, som nu stiger til vogns, skal ud på sin sidste tur som fæster. Den stærke kvinde har drevet ”Grøntoft” videre efter Peders død, og der står respekt om hende. Alle ved, at de grøntoftfolk kan svare enhver sit og mere til. Med tre voksne sønner omkring sig og bettepigens Inger - egentlig er hun over de 30 - til at hjælpe sig med kvindfolkearbejdet, er Else godt hjulpet. Hun er med rette stolt af ”drengene”, der kan mere end både fadervor og landbrug. Simon er snild som klokmager, og Store-Anders har lært tømmer- og møllebyggerhåndværket. Bette-Anders kan forresten også tømre, men han er især god til at holde styr på bogstaver og tal, og med sirlig hånd fører han nøje regnskab over gårdens drift. Hvert år bliver der et pænt overskud, og det er længe siden, de har set bunden af den pengebærende kiste, der nu står på vognfadingen.

På ”Grøntoft” er det en god regel, at man ikke forivrer sig, men gode kompromiser giver højere gårdpriser, så nu er det på tide at få foden under eget bord.

Udvalgt af Geodætisk kort, tegnet 1884

© Copyright Geodætisk Institut 1987

Else drager af gårde med sin tunge kiste, men der skal ikke løbes nogen risiko på den øde vej til Tandrup. Foran hestene går Store-Anders med faste skridt og med et sikkert greb om en kæp, der er så kraftig, at selv det mest forhærdede røverpak nok skal holde sig i skindet.

Omkring Bjerregårdene må de vige sporet for et tungt læs korn fra Tandrup. Der mangler vind til Tandrups mølle, men der skal stadig bruges mel og grutning. Heldigvis er der vand nok i åen, og derfor går turen i dag de tre fjerding vej til Morup Mølle.

Tandrup-karlen hilser dem med et indforstået smil. Hvor han kommer fra, er det forlængst rygtedes, hvem der ventes til Tandrup i dag og i hvilket ærinde.

Med Simon ved tømmerne og Bette-Anders siddende på kisten er Else nået til Stenled, da den kolde vintersol bryder frem bag de majestætiske Skellebjerg høje i syd. Som et kraftigt minde om fortiden ligger de tre kæmpehøje på sognets højeste bakke. Else er ikke overtroisk, men hun har respekt for de stærke kræfter, der kan slippes løs, hvis man bryder de gamles gravfred. Det havde Hundskjærbonden ikke, da han for år tilbage gravede den ene høj bort for at få plads til at avle endnu mere korn. Men straffen udeblev ikke.

Kort tid efter formørkedes hans kones sind, og hun døde som vanvittig.

Opad går det over det sidste bakkedrag inden målet for Elses kørsel. På disse jorder har generationer af egnens bønder svedt for at betale fæstet med den eneste kapital, de ejede - deres arbejdskraft. Hoveriets tider er nu forbi og i mange år har der været gode tider for egnens fæstebønder. Alligevel tilfredsstillere det Elses bondestolthed, at hun nu er på vej med de midler, der kan skaffe hende "Grøntoft" på egne hænder. Hvad der måtte mangle i at betale prisen, kan hun låne af Jessen på Lyngholm.

Om de gode tider varer ved, er det Elses mål at komme til at sidde i en gældfri gård inden hun skal lukke sine øjne.

På østvendte, fede agre ligger Tandrup ned mod Ove sø. Nye tider har holdt deres indtog, da kornagenten fra Thisted, Hans Ditlev Lützhøft, for en halv snes år siden købte gården. Hvad han måtte mangle i praktisk landmandskab opvejes til fulde af hans sikre købmandskab. Så meget er ændret i disse år. Den gamle, forfaldne hovedbygning er revet ned, og voldgravene er fyldt op ved samme lejlighed. De gode tider for landbruget skal udnyttes, og Lützhøft skaffer kapital ved at sælge ud af fæstegårdene. Nu er også Else fra "Grøntoft" på vej med sit bidrag.

Da Else og Lützhøft den eftermiddag udveksler håndtryk, føler Else, at hun på slægtens vegne siger farvel til fortiden. - I let trav, med en lettet kiste, men også med lettet sind kører de fire grøntoftere hjemad Det stærke lys fra den nedgående sol falder dem i øjnene. - Er det også en lys fremtid for "Grøntoft", de kører i møde?

Om "Grøntoft"s husstand omkring

frikøbet beretter folketællingen fra 1860:

Else Hansdatter, 74 Aar, Enke, født i Sognet, Gaardmandsenke, Husmoder.

Simon Pedersen, 38 Aar, Ugift, Født i Sognet, Avlskarl. - Hendes barn.

Anders Pedersen, 37 Aar, Ugift, Født i Sognet, Røgter. - Hendes barn.

Anders Pedersen, 35 Aar, Ugift, Født i Sognet, Tømrer. - Hendes barn.

Inger Kirstine Pedersen, 33 Aar, Ugift, Født i Sognet, Tjenestepige. - Hendes barn.

Som det ses, har der været en vis arbejdsdeling på gården, og "Bette-Anders" (den yngste Anders) har med sin håndværkeruddannelse kunnet skaffe sig en indtægt uden for hjemmet.

Navnene viser, at vi er på overgangen til ny navnetradition (fra "-datter" / "-søn" til "-sen"), men både familien selv og andre brugte "Grøntoft" som efternavn.

Lad os s, hvad "Bette-Anders" skriver om hendlen, da "Grøntoft" blev købt fri:

Skatte 1859

	Rbd.	M.	Sk.
19. Skat for 1 Aar Levered paa Tandrup	59	1	14
2 1/2 Aars Renter af 2400 Rd	48	0	0
Papir til Kjøbecontragten 1/2 Parten	4	2	4
Papir til Skjøden paa 5000 Rd.	17	2	0
1/2 Parten for Skrivning Contragt og Skjøde	2	4	0
alt Papirer og Skrivning var Kjøberen Enke Else			

Læsere, der har svært ved at læse gotisk håndskrift, kan ty til oversættelsen:

December 1859:

	R	M	S
Skat for 1 Aar Levered paa Tandrup, da var gården Grøntoft Kjøbt for 5000 Rbd.	59	1	14
1/2 Aars Renter af 2400 Rd	48	-	-
Papir til Kjøbecontragten 1/2 Parten	4	2	4
Papir til Skjøden paa 5000 Rbd.	17	2	-
1/2 Parten for Skrivning Contragt og Skjøde	2	4	-
alt Papirer og Skrivning var Kjøberen Enke Else			

Hansdatter og Lützhøft paa
Tandrup som Sælger
fælles om

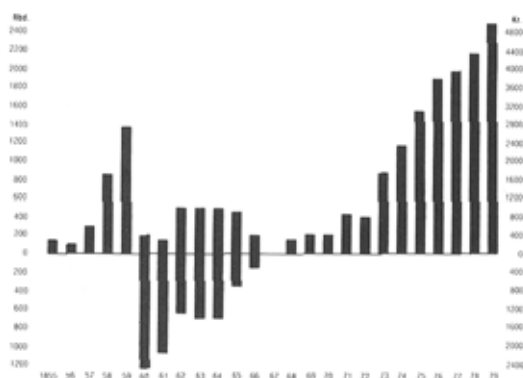
På "Fandens fødselsdag", den 11. juni 1860
står der på udgiftssiden i "Grøntoft"-
regnskaberne:

"Rente Penge af 1000 Rbd. for ½ Aar til
Proprietair Søren Jessen, Lyngholm: 20 Rbd.
Rente Penge af 300 Rbd. for ½ Aar til dito: 6
Rbd."

Den sidste gang, man betaler renter og gæld
er i juni 1866. Gården er altså gældfri efter ca. 6
år!

"Velstandsbarometer" for gården "Grøntoft"

Ud fra regnskaberne opgivelse af renteudgifter
og -indtægter er her udarbejdet et diagram over,
hvor store beløb man havde lånt / udlånt
(under/over den vandrette linie). Renten var
gennem det meste af perioden 4 % p.a., mod
slutningen dog ofte 5% p.a.

Diagrammet viser kun rene pengebevægelser
og ikke faste værdier som gård, indbo eller hvad,
man har haft på "kistebunden". Alligevel kan
søjlerne give et indtryk af gårdens økonomi på
overgangen fra fæste til selveje (1859).

Havren lagde grunden til "Grøntoft"s velstand

De første år, regnskaberne dækker, er lige midt i
dansk landbrugs gyldne kornsalsår (1830-1870
(-1875)). I Thy dominerer havren som kornart
(over 50 % af kornarealet), og det gælder også
på "Grøntoft"s marker. I 1853 sælges der 138
tdr. havre til en pris af 386 rbd. (ca. 3 rbd. pr.
td.), hvilket er halvdelen af gårdens
bruttoindkomst. I de følgende år svinger

*Denne gamle studepranger-kiste, tilhørende Jens
Tølbøl, Skyumgård, ligner den kiste, Else Hansdat-
ter bragte med til Tandrup. Bemærk, at der under
låget er et ekstra rum til opbevaring af diverse papi-
rer.*

mængden af solgt havre meget, men generelt er
det for nedadgående. Ligesom det er tilfældet på
landsplan, er man på vej mod en større animalsk
produktion, og så har man selv brug for kornet til
foder. - I 1878 afregnes kornet efter vægt i pund.
Det er et udtryk for, at større kvalitetskrav er
slået igennem. Vægtafregning kendes nogle
steder i Danmark fra 1830-erne.

Hvor handlede grøntoffolkene?

I de første mange år kørtes havrelæssene til
købmand Fuglsang i Agger. Ofte står der
"leveret ved Krik". I 1858 og -59 sælges der en
del havre til Dover Møllegård. Den sidste
levering vesterude afhændes i 1861 (Vestervig
kro). I 1864 køres der korn til Visby, og fra 1866
er "høkeren i Bedsted" nævnt som
handelspartner. Købmand Simon Westergaard i
Bedsted aftager havre første gang i 1866. Fra
1867 sælges der også til Fuglsang, Bedsted. "Æ
fowl", som han kaldes, er nu flyttet fra Agger, og
i dec. 72 nævnes han første gang som købmand.
Den samme Fuglsang køber senere "Søvang", da
denne gård udstykses fra Tandrup. Men han
fortsætter som handelsmand (se annoncen i
Sydthy Årbog 1984, s. 12), indtil han overtager
Thisted Jernstøberi.

Gode tider for landbruget giver købmanden
brød på bordet, og bøndernes større købekraft i

*Konfirmation hos Mads og Maren, 1903
Tv. Mads Christensen Grøntoft (indtil 1904: M. C. Overgård, 1850-1927). Mads var i mange år karl på gården Grøntoft og indsattes som universalarving efter de fire søskende, hvoraf den sidste, Inger Pedersen, døde omkr. 1900. Mads har flere gange fortalt gamle sagn m.m. til folkemindesamleren Evald Tang Kristensen.
Th. Marie (kaldt Maren) Grøntoft, født Frederiksen, 1853-1938. I midten datteren/konfirmanden Inger Kirstine Grøntoft, 1889-1975. Inger var opkaldt efter sidst afdøde af de fire Grøntoft-søskende. De tre personer på billedet er hhv. »Gammelfar«, »Gammelmor« og mor til Marius M. Jensen, Vestervigvej 65, Bedsted - indehaver af regnskabsbog og diverse gl. Grøntoft-genstande. (Se fotos)*

de gode kornsalsår danner grundlaget for, at Gl. Bedsted opstår omkring en købmandsgård og et par håndværksteder. Helt fint bliver det i 1872, da "Bedsted Butik" nævnes første gang. Indehaveren er Mads Hansen, men hvem er med til at finansiere butikken? - I juni 1874 finder vi følgende oplysning i "Grøntoft"s regnskaber, på indtægtssiden: "Rente Penge af M. Hansen, Bedsted Butik af 500 rbd. ½ år: 12 rbd 6 mark." 5 % p.a. har købmanden måttet betale for sin støtte fra "Grøntoft". Der er ingen begrundelse for at antage, at dette bonde-købmand-forhold er blevet misbrugt af den stærke part, men det kan være ganske interessant at drage sammenligninger med de indbyrdes relationer mellem vore dages bønder og deres grovvareforbindelser.

Bygavlen fik aldrig den store betydning som salgsafgrøde for "Grøntoft", men høsttallene rummer alligevel interessante oplysninger. Mens

Marius M. Jensen, Bedsted med sit gamle »Grøntoft«-ur

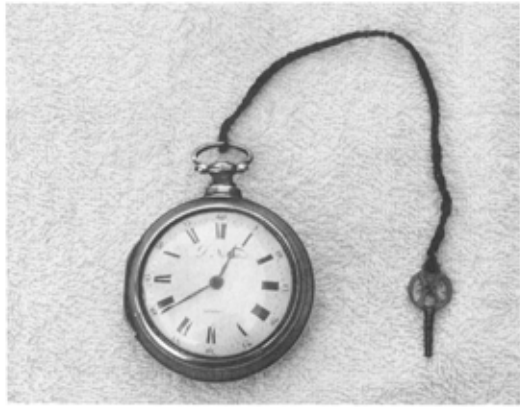
man andre steder i landet allerede fra 1830-erne kan iagttage en markant overgang til den mere yderige 2-radede byg, så holder man i Thy - og på "Grøntoft" - længe fast ved den 6-radede byg, der er mere hårdfør og har kortere væksttid. - Endnu i dag dyrkes 6-radet byg længst mod nord i Skandinavien.

Har man sagt hornkvæg i Thy, må man også sige stude

Fra "Grøntoft" solgte man i de 28 år fra 1852-80 84 stude, eller gennemsnitligt 3 om året. Den typiske salgsperiode er omkring 1. maj, og de solgte stude har da en alder på 2½-3½ år. I den alder regnede man studene for fuldvoksne og færdigfede. I sjældne tilfælde kunne en stud være leveringsklar i 2-års alderen - et stort fremskridt fra 100 år tidligere, da 4-5 år regnedes for normal opfedningstid.

Malkekøer og smørsalg

I en beskrivelse fra 1840-erne hedder det om malkekøernes ydelse: Når man regner hele året rundt, og altså lader den tid, den står gold, ude af betragtning, så giver en ko i gennemsnit ved god fodring 4 potter (= ca. 4 liter) mælk om dagen, og ved fortrinlig fodring ind til 6 potter daglig. - Bonden har sjældent mere end 1 fjerding smør (= 28 kg) af hver ko, og det er et meget ringe produkt, hvis årsag han også som oftest kun har lidet tilovers til salg. - En anden kilde oplyser

Gammelt engelsk lommeur med inskriptionen på skiven: »Nieveton, London«. Kapselindlæg oplyser flg.: »CLOCK . Reed Lion Street, London.« (eksportør) og Uhrmager S. K. Nielsen, boende i Nygade No. 90 i Randers.« Randers-urmageren solgte uret til en thybo, der var indkaldt til »De Randers Dragoner«. Det fremgår af flg. indlægstekst: »3/2 1833 - H. P. Grøntoft.« Hans Pedersøn Grøntoft var født i gården Grøntoft i Bedsted sogn. Uret tilhører nu Marius M. Jensen, Bedsted.

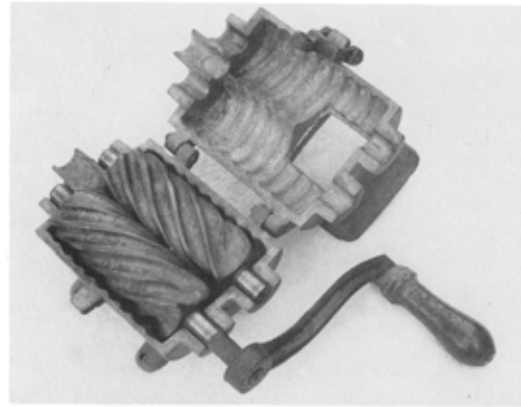
følgende om udviklingen i køernes ydelser 1861: ca. 1000 kg mælk (ca. 31 kg smør - 1871: 1350/44 kg - 1881: 1600/54 kg - 1893: 2000/74 kg.

Smøreksperten øges også kraftigt i disse år. Fra 1830-80 5-dobles den målt i vægt (15-20.000 tdr. - 86.000 tdr.). Og kg-prisen fordobles (93 kr. - 188 kr. pr. td. (= 112 kg). Eksportværdien af smør 10-dobles altså, og det lader sig kun gøre pga. kraftig kvalitetsforbedring. Man skal dog helt frem til o. 1880, før "bøndermør" koster det samme som "herregårdsmør".

I "Grøntoft"s regnskabsperiode er der i begyndelsen meget beskedne tal for smørsalg. Der sælges lidt til private, højest 2 pund pr. gang. I 1856 sælges der dog på én gang til Fuglsang i Agger 16 pund á 28 skilling. Det årlige smørsalg varierer meget. Først i 60-erne topper det med 80-87 pund årligt, hvorefter der igen er tilbagegang, sammenfaldende med, at studepriserne stiger kraftigt. I 1869 leveres der hele 5 stude til en samlet pris af 328 rbd., hvilket er over $\frac{1}{3}$ af årets bruttoindkomst. Mon ikke der er satset lidt mindre på malkekvæget i de år? En smørpris på 17 skilling i 1863 er heller ikke imponerende. I det sidste hele regnskabsår, 1879, betales smørret med 50 øre pundet eller 112 kr. pr. tønde.

Fåreav og uldsalg

I en kilde fra 1840-erne står der: Den oprindelige danske fårerace giver i to klipninger, forår og

Kødhakkemaskine. Fabrikationsnr. 126, men fra hvilken fabrik?

efterår, omtrent 2 pund og vædderen 4 pund, hvoraf forårsulden, der kaldes for "lød", er den ringeste. - At staldfodre fårene bruges ikke i Danmark, og fårefolde anvendes ligeledes yderst sjældent. - Får malkes lidt og giver en fed, tyk mælk. - Fåreavlen betaler sig godt.

"Grøntoft" har haft gode indtægter ved salg af fåreuld. Ulden er solgt i juni og oktober, typisk ca. 7 lispund (= 112 pund/56 kg) om året i 60-erne og 9-10 lispund årligt i 70-erne. I 1859 sælges der 4 lispund forårsuld til ca. 2½ mark pundet. Samme år sælges der knapt 3 lispund efterårsuld til 3 mark pundet (= 50 øre). Et godt uldår er 1865. 8 lispund sælges da for 82 rbd. (=4 mark pundet). Det er ca. $\frac{1}{4}$ af årsindkomsten eller det samme som 2 stude kunne indbringe! Pundprisen topper i 1877 med 1,33 kr., for derefter at falde til 70 øre i 1879 (= Ca. 2 mark). Aftager af ulden er i årene frem til 1865 gårdmand Ole Jensen, Visby. Derefter sælges der til Bedsted-købmændene.

Gryde til Kaffebrænding, brugt under 2. verdenskrig, men »det lugtede slemt«, siger Marius M. Jensen.

Husdyrhold i Bedsted sogn

År	Heste		Hornkvæg					Får	Svin		Bistad
	Hingste	i alt	Tyre	Stude (0-2 år)	Køer (0-2 år)	Ungkv.	i alt		Orner	i alt	
1861	2	182	3	196	532	248	979	1618	?	92	56
1871	1	138	2	154	456	373	985	1453	?	161	45
1876	0	160	4	112	572	281	969	1263	2	245	44
1881	0	164	9	121	570	484	1184	1403	2	229	42

Svin kun til hjemmebrug

I 1838 var vinterbesætningen af svin i Thisted amt 18 stk. pr. 100 tdr. hartkorn. Det højbenede jyske svin adskiller sig fra det sjællandske ved sin langstrakte, men forholdsvis smalle krop og sine høje ben. Det slagtes sædvanligvis i en alder af henved to år, og giver da, eftersom det er fedet til, fra 16 til 20 lispund flæsk (= 256-320 kg). I gennemsnit kan et svin her i landet antages at give 9 lispund flæsk, og vægten af en (små)-gris kan i gennemsnit anslås til 12 pund. Bønderne sælger sjældent svin, men holder derimod i reglen 2-3 overfødte svin. Den danske stats udførsel af svin er i stærk tiltagen (især leveret fra herregårdene). Et fedesvin koster for tiden (i 40-erne) 15-30 rbd., en pattegris 2 rbd. I København forbruges 36 pund flæsk pr. hoved, i provinsbyer 40 pund. På denne baggrund kan det ikke undre, at "Grøntoft"s svine- og flæskesalg er uden betydning.

Omkring 1880 er den danske svinerace næsten erstattet af den engelske Yorkshire-race. Til eksport produceres der to slags svin: Små, lange, kødfulde, men ikke fede svin på 140-200 pund til det engelske marked og meget fede svin på 250 pund og derover til Tyskland. De to slags svin leveres i hhv. 6-7 mdr.s og 8-9 mdr.s alderen.

Thys heste var berømte

I en kilde fra 1847 kan man læse følgende: I Thisted amt, som tidligere nød stor berømmelse for sine heste af denne race (den jyske), er samme nu udartet, og i året 1841 var der sammesteds på et areal af 20 kvadratmil ikke en eneste udmærket hingst; men da hestene fra Thy og Mors er hårdføre, godt køb og velskikkede til arbejdsheste, søges de desuagtet endnu. - "Grøntoft" køber i sept. 1853 en 1-års plag for 58 rbd. 5 mark, hvilket svarer til prisen for to stude. I 1857 købes der en blankbrun åringsplag for 75 rbd. og i nov. 67 et hoppeføl for 35 rbd. 3

mark. Handelen med heste har altså været meget beskeden.

Kvægstyrken

Kvægstyrken var en målestok for de enkelte husdyrs foderforbrug. Følgende forholdstal blev brugt som sammenligningsgrundlag: 1 stk. hornkvæg = 1, 1 hest = 1½, 1 får = 1/10, 1 svin = 1/4. - Man regnede altså med at kunne holde 10 får for hver ko/stud. I fattige egne beholdt man bl.a. trækstudene, fordi de ikke skulle have så meget at æde som heste.

Den samlede kvægstyrke voksede i årene 1837-81 med 45% (25% på øerne og hele 66% i Jylland. Det må skyldes ændringer i dyrkningsforholdene (hedeopdyrkning, dræning, mergling, bedre gødskning).

Gammel sirupskrukke. Sirup var det eneste sødemiddel i husholdningen.

Kommentarer:

Det lave antal hingste, tyre og orner leder tanken hen på tidligere tiders system med en bytyr, en byorne o.s.v. I årene 1876 og -81 er der slet ingen hingste registreret i sognet, så man har

været henvist til ”hjælp” fra nabosognene. I Grurup sogn var der i årene 1876 og -81 hhv. 1 og 2 hingste. Antallet af stude er generelt faldende gennem årene. I 1861 var der 1 stud for hver 3 køer, mens tallene for 1876 og -81 viser, at man nu er nede på ca. 1 stud for hver 5 køer. Stigningen i kvægbestanden (÷ stude) mod slutningen af perioden kan være et tegn på, at landbruget står på tærsklen til mejeribrugets store periode. Især den kraftige stigning i ungvægbestanden peger i retning af, at koholdet i de følgende år vil stige. Svineholdets størrelse er sikkert påvirket af korn- og flæskepriser, men den stigende tendens er meget tydelig - ca. 150 % på 15-20 år. Alligevel er det ganske lave tal sammenlignet med vore dages store svinebesætninger.

Årene er 1854-78:

Dato:	Tekst:	R	M	S	Dgl øre
24.04.54	1 daglejer 1 dag.....	-	4	-	33
13.07.54	3 dage tækker af Jens Simonsen, Trudselborg	1	1	3	79
11.09.54	3 dages staklægning af samme.....	1	2	-	100
02.11.54	Sommerløn til 1 dreng	4	-	-	4
11.11.58	4 dages løn for at sprede møg.....	-	-	-	25
06.09.61	1 daglejer til at binde korn op.....	-	1	-	33
20.09.61	Løn til 1 pige i høst foruden ost og kage	5	-	-	-
21.09.61	Givet tjenestedreng til Vestervig marked.....	-	2	-	-
26.11.63	1 daglejer til at fylde møg i 3 dage	-	3	12	42
27.06.65	2 dage skudtørvgroft, 1 karl i pøtten, for husmand Niels Søndergaard i Vittrup ...	5	2	-	-
	1 i 2 dage til at skyde morr af. -	-	3	-	50
	1 i 2 dage til at jævne tørv.....	-	3	-	50
	1 i 2 dage til at ælte tørv.....	-	5	-	83
15.10.65	½ dag smeden til skoen.....	-	1	8	100
24.04.67	Smeden 1 dag på smedens egen kost.....	-	4	8	150
21.10.67	1 dag til at binde op, Inger Murmester	-	1	4	42
	13 dage ditto, Ane Katrine Bedsted fattighus	2	1	-	33
	4 dage ditto, Mads Høg- holms kone i Bedsted.....	-	5	-	42
	1 dag ditto, Karl Knorborgs kone, B.fatt.h.....	-	1	4	42
	5 dage til at høste, husm. Niels Ages. B.	1	4	-	67
23.08.68	Til 1 lille dreng for 35½ dag, smedens søn	1	-	-	6
21.09.68	Pikke (stenbro) i 10 dage på egen kost, Christian Overgaard.....	4	3	-	92
23.09.68	Tømmermand i 88 dage á 3 mark dgl.....	44	-	-	100

23.05.69	Løn til 1 dreng på 19 år for 1 vinter.....	9	-	-	10
01.05.72	Løn til 1 karl for 1 vinter.....	12	3	-	14
09.09.72	Betalt Niels Agesen for 3 dage at rive høe, 2 dage til at fylde møg	1	4	-	67
	Sidstnævntes kone, binde korn, 8 dage.....	2	-	12	54
			kr.	øre	Dgl. øre
17.02.75	Dyrlæge Badstue (Villerup, senere Bedsted) til 1 syg ko.....	2	-	-	-
01.05.75	Løn til 1 karl 1 vinter, tjent her 8 år	40	-	-	22
09.01.76	Karl Knorborgs pige, fårevogn. efterår 75	2	-	-	-
28.11.76	1 dreng at vogte får fra 7. okt og 4 uger	2	-	-	7
01.11.80	Løn til 1 karl for 1 sommer	40	-	-	22
12.12.80	Givet til ovennævnte karl (Mads).....	200	-	-	-
08.01.75	Nytårsmusikant Jens Mikkelsen, Hvidbjerg sogn				33
15.01.75	Nytårsmusikant Seberine fra Gammelby.....				25
01.02.77	Nytårsmusikant Peder Trankjær				25
17.01.78	Nytårsmusikant Peder Christian Vestergaard				35

Kommentarer

Forskellige faktorer gør sammenligninger problematiske. Naturalier udgjorde ofte en del af lønnen (se 20/9 1861) og er måske ikke altid opgivet. Træsko og uld kunne også gives som supplement til lønnen. Værdien af kosten er ikke opgivet, men forskellen i smedens dagløn med eller uden kost (15/10 1865 og 21/10 1867) er 50 øre eller ca. 1½ mark. Alder, køn, kvalifikationer og arbejdets art synes at have indflydelse på aflønningen. Om ”Grøntoft”s lønniveau sammenlignet med andre gårdes på egnen kan der kun gisnes. Det kan doh nævnes, at en kalr på den tid ofte måtte nøjes med kosten om vinteren. På ”Grøntoft” får han vinterløn. Og så får han lomme penge, når han skal på Vestervig marked. At tjenestekarlen Mads får 200 kr. som ”julegave” i 1880 - det år, ”Grøntoft” sælges - siger noget om, at han må have haft en særlig status i familien. Han må da have tjent på gården i 13½ år.

Udgifter til nytårsmusikanter er opført hvert år i januar og/eller februar måned. Den opgivne ”løn” til dem er måske kun grøntofternes andel af udgifterne til et sammenskudsgilde. Det er heller ikke sikkert, at alle nytårsfesterne har været holdt på ”Grøntoft”. - Alle navngivne nytårsmusikanter er medtaget i ovennævnte oversigt.

Kaffemølle af en type, der blev anvendt så sent som under 2. verdenskrig.

Supplerende kan det nævnes, at årsværdien af en landarbejderfamilies daglige kost var følgende på landsplan: 1851: 62% af lønnen, 1872: 59%, 1888: 46%, 1897: 40%. Reallønnen har altså været stigende gennem 1800-tallets sidste halvdel.

Uddrag fra "Grøntoft's regnskabsbog

De valgte eksempler på udgiftsposter kan fortælle noget om landboforhold i almindelighed - og om livet på "Grøntoft" i særdeleshed.

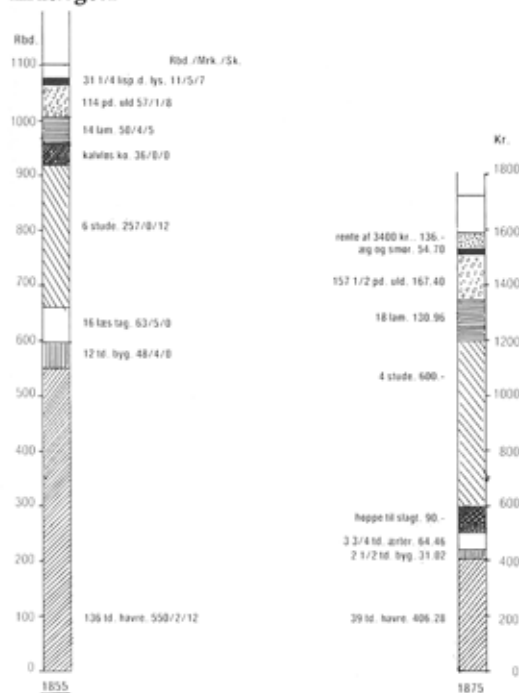
Der er ikke ændret på stavemåden.

		Rk	Mk	Sk
1853-81				
08.05.53	Kjerke Penge til En Hoved Reparation.....	53	3	-
09.11.53	100 Grønkål af Pige Bodil Kirstine i Bedsted	-	4	-
23.12.53	2 Skj. Byg givet til Afdødes Familier som i Kjøbenhavn døde af Smitsom Sygdom Colera Kaldet. 1	1	2	-
26.10.55	4 pund Humle	1	3	-
06.10.56	Frugt af forskellig Slags i Ørum Bye	-	4	4
05.06.57	1 Jern Gryde hos Kjøbm. Tilsted i Ager.....	-	3	12
30.09.57	Kjøbt En Spinde Rokke i Thisted ... 4 Fore Huder Barked i Drasbek	5	-	-
02.11.57	1 Par Buxer Klæt med Læder.....	-	-	8
05.10.58	Penge indkrævet for Rigsdagsmøde.....	-	2	3
12.04.59	7 Horn Søbe Skier.....	-	5	12
30.09.59	1 Jern Skovl af Poul Smed Riiskjer Huus Mark	-	3	-
03.10.59	Broe Penge til Morup Mølle vestre Broe.....	-	4	7
10.10.59	1 Graa Mandfolks Hue Bunden	-	1	8
29.07.60	4 Fruentimer Kapper Rengjort	-	3	-
01.04.61	Given til Husmand Poul Skomager i Grurup som bad om Hjælp til sit Hus som nedbrænte.....	-	1	-
16.06.61	1 Nye Arbejds Vogn med Vognskrin	34	-	-

23.07.61	4 Lispund 10 Pund Jern fra Thisted med Posten	5	-	8
21.09.61	1 Almanak	-	1	4
30.12.61	½ Aars Kongelig Skat	27	2	11
	for Præste Tiende 3 Tø ¾ Skj. Byg, Kapiteltagst.....	14	1	4
27.02.62	Maskine Garn af Høker Poul Mose i Bedsted.....	-	1	-
19.09.62	1 Mandfolks Kjole Vent.....	1	-	-
31.01.63	Given til 1 Prindses fra Danmark som blev gift med den engelske Prins og Konge.....	-	2	-
28.06.63	1 Klokke Huus hvid af Peder Chr. Flarup	5	-	-
07.07.63	Vægsat 1 = 8 Dages Klokke med 1 = 24 Times og given derpaa i byt	5	-	-
19.01.64	Heste af Bedsted Pastorat til Krigen	9	5	8
01.10.64	700 faun Sieme bunned af Pige Bodil Kirstine.....	-	4	6
22.03.65	1 Kov død for Jens Chr. Hvads given samme	-	-	8
25.03.65	Flere Beboere, 1 Proces om smorenter til Præsten og Degnen 20 Skill. pr. Tønde Hart Korn.....	-58		
14.09.65	300 Heelbrente Mursten af Gaardmd. Peter Jakobsen Overgaard i Spanbjerg.....	4	-	-
31.10.65	1 Murmester til at Læge teglstens Gulv.....	-	2	-
12.03.66	Kjøbt 1 Jern Harve Vægt 6 Lispund 6 Pund a 9 Mark pr. Lispund.....	9	3	6
	1 Lyng Jern med Beslag	-	4	-
21.04.66	Smede Arbejde til 1 Tromle	-	2	-
04.06.66	1 Sæt Plougjern Hvidsed.....	-	-	8
20.11.66	Drykke Penge for Jule Maling Brydber Mølle	-	1	-
25.05.67	Gave til A. Hansens Søn Niels i Fuglsang til Kongens Tjeneste i Aalborg	2	-	-
22.11.67	8700 Røde Helbrente Sten af Jens Peter i Spangberg	90	1	12
	4100 Mellem Brent Sten af dito	34	1	-
13.01.68	Krigs Skat for 1 Qvartal	4	5	12
28.04.68	850 Wintøred Sten af Chr. Jensen i Horsfeldt	1	4	10
27.05.68	3800 Toms Søm 1400 4 Toms Søm	12	4	2
17.05.70	17¾ Pund Ost af Kjøbm. Fuglsang i Bedsted	2	1	5
09.11.71	1 Hakkelse Maskine fra Svankjer Wilsund	35	-	-
	for samme Hjemførsel med PostenEnevol.....	-	4	-
24.12.72	Given til de Vandlidte ved Oversvøm. af Storm	4	-	-
27.12.74	For Chr. Lavin Fattiglem og Arrestant til Amerika.....	1	-	9
			Kr.	øre
23.03.75	Bøger af forskellige Slags for.....	1		50
27.03.75	Have frø for	-		16
08.02.77	Nat Lamper fra Thisted med Posten.....	-		20
01.11.77	Given til Formanden for Bedsted og Grurup Sogneraad	1		-
24.12.77	Given til Mand fra Røn som havde forlist sit Baad	-		50
18.04.79	Bekostning til en Bullen Fingers Kuur (Kurered).....	6		-

14.05.79	For 1 Ligkiste at lave 3 Kr. 60, Lim, Sværte og Søm 40 øre	4	-
15.05.79	For 1 Ligtale til Præsten 10 kr. Til Degnen 8 kr.	18	-
22.05.79	Betaling til Kokkekone Else Smed fra Villerup	8	-
25.05.79	Stine Ulnitz 5 Dage til Begravelse Arbejde	3	-
	til sidstnævnte 1 Stykke fin Brød, 1 Høns Steg m.m.		
23.07.79	12 = 4 Toms Drainør fra Vestervig.....	-	96
01.08.79	For Aarevisning af Mads Hedeholm og Henrik Mikkelsen	1	20
11.09.79	Arveafgift af 16000 Kr. efter min afdøde Moder og Fader.....	196	48
11.09.80			
28.04.80	1 Hane af Søren Revberg i Søndergaard..	1	-
28.06.80	For Papir med Peder Hørsvinger ½ Delen.....	30	94
06.07.80	Den Kjøbte Huus Brandforsikred	5	-
13.08.80	Betalt Peter Damsgaard for 1 Hingst at skyde.....	2	-
20.08.80	1 Kov stor med Anden Kalv af Skolelærer Bjørndal	106	-
25.02.81	Almidse Penge af os Alle 4 Sødskende - Mig selv 14 Kr. 51 Øre - Simon 10 Kr. 30 Øre - Anders 10 Kr. 30 Øre - Inger 10 Kr. 30 Øre	45	41

Indtægter

Elses slægt uddøde alligevel ikke med de fire ugifte søskende.

Efter sidste års artikel modtog jeg et brev fra en nordmand, hvis aner stammer fra "Grøntoft". Med brevet fulgte en slægtsoversigt over den norske gren af "Grøntoft"-familien. Hvis læsere af dette har kommentarer eller tilføjelser, kan disse sendes til undertegnede eller direkte til afsenderen af brevet fra Norge: Jarl E. Berge,

"Grøntoft", Bispevejen 11 N 4600 Kristiansand S, Norge.

Slægtsoversigten herunder afrundes med en skildring, omhandlende "Grøntoft"-sønnen Peder Knudsen Grøntoft, der rejste til Kristiansand og grundlagde en talrig efterslægt. Berge anslår, at der i dag er 200-500 personer i Norge, der har PKG som stamfader. Flere af disse "grøntofter" beklæder høje stillinger i det norske samfund.

Slektsregister GRØNTOFT (norsk tekst)

Knud Thommesen Grøntoft 1670- (Fester av gården Grøntoft, Bedsted sogn)

Peder Knudsen Grøntoft 1700-1742 gift med Johanne Laursdr.. Dybdal 1703-1750 (datter av Lauritz Christensen Dybdal 1673-1727 og Maren Pedersdr. 1678-1728).

6 kjente barn:

Christen 1725-1782, g.m. Else Christensdr. 1726-1789.

Laurs 1733-1805, ugift, kjøpmann i Thisted.

Knud 1734-1804, g.m. Maren Nielsdr. -1787 og II) Birthe Pedersdr. 1753-1817.

Maren 1734-1798, g.m. Peder Knackergaard 1710-1789.

Christen 1738-1814, g.m. Karen Nielsdr. Nors 1743-1823.

Peder 1741- , g.m. Anna Cath. Enevoldsdr. 1747-

Knud Pedersen Grøntoft 1734-1804 (g.m. II) Birthe Marie Pedersdr. Freistrup 1753-1817, barnløst).

4 kjente barn:

Peder 1764-1830 - se under

Maren 1766

Laust 1769

Niels 1775

Peder Knudsen Grøntoft reiste til Kristiansand i Norge, hvor han ble ansatt som inspektør og lærer ved stiftelsen "Ungdommens undervisning og alderdommens hvile". Stiftelsen hadde to formål, som det ligger i navnet. Den skulle sørge for undervisning til 36-40 fattige gutter og piker. Videre skulle stiftelsen sørge for underhold av fattige enker o.a.

PKG drev også et leiebibliotek og bokbinderi, se vedlegg.

Peder Knudsen Grøntoft f. Redsted Mors 16/9-1764 d. Kristiansand 11/3 1830, g. m. 3/7-1801 i Kristiansand: Mariane Mortensdr. Frost, Klitmøller f. 21/8-1777 d. Kristiansand 26/6 1830.

6 kjente barn:

Maren 1802-1880, g.m. skipper Christen Nielsen Kristiansand.

Morten Frost 1804-1871, g.m. Helene Larsdr. Dostad.

Karen Christine 1806-1808.

Mette 1809-1868, g.m. Ole Johansen, Grimstad.

Knud Christian 1811-1887, g.m. Marthe Wold Faaberg 1819-1889.

Peder Frost 1815-1840, ugift, apoteker.

Morten Frost Grøntoft begyndte et konditordynasti i Norge. Han hadde 12 barn, hvorav 9 vokste opp:

Peter Martin 1831-1888, g.m. Thora Styhr Arendal 1835-1879.

Ludvig 1834- , g.m. Elen Christensen.

Edvard 1836-187, ugift.

Morten 1838-1892, g.m. Gerhardine Krøger 1841.

Caroline 1842- , g.m. Claus Myrin Koren.

Hulda Marie 1847.

Agnes Emilie 1847, g.m. Peter Wilhelm Grøntoft.

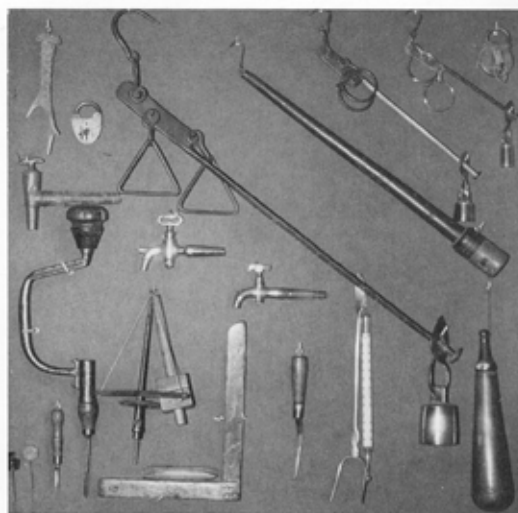
Elisabeth 1849.

Oscar 1851-1911, g.m. Birgitte Bastrup 1850-1932.

Knud Christian Grøntoft fortsatte som faren med bokhandel i Kristiansand. Gift II) Caroline Sivertsdr. 10 barn i første ekteskap.

Hvis vi går tilbake til Morten Frost Grøntoft, så ble hans eldste sønn Peter Martin også konditor, 10 barn hvorav 6 vokste opp. Sønnen Morten var likeledes konditor, var gift to ganger og hadde i alt 14 barn.

Yngste sønn Oscar var den kanskje mest vellykkede. Han ble også konditor og startet et konditori som fortsatte i flere generasjoner. Det var kjent som det aller beste i byen. Han hadde 14 barn, hvorav 12 vokste opp:

Forskellige genstande, der alle har været brugt af - og i de fleste tilfælde fremstillet af - de håndsnildte grøntoftere. Hængelåsene er således hjemmelavede. Om vestjyske bismervægte af træ har museumsfolk udtalt, at de ofte er justeret efter tyske eller norske vægte. Det fortæller noget om handelsforbindelser før i tiden.

Magda 1876-1963, ugift.

LudvigJohan 1877-1924, ugift.

Oscar 1878-1961, g.m. Elsa Hanson (8 barn).

Clara Marie 1880-1964.

Helene Johanne 1881-1903, ugift.

Julie Elisabeth 1884-1962, g.m. Alf Chr. Nilsen.

Hulda Emilia 1887-1917.

Jenny 1890-1934, g.m. Arne Tokle.

Milly 1892-

Frithjof Walter 1894-, ugift (lever).

Birgith 1897.

Eldste sønn. Oscar, fortsatte konditoriet og kakene var minst like gode, hvilket bevitnes (han var min morfar).

Om noen skulle ønske flere detaljer om den norske del av Grøntoft-familien, står jeg gjerne til disposisjon. Det ovennevnte er naturligvis bare utdrag. Derimot savner jeg som det vil ses mye om slektens opprinnelse.

Grøntofts leiebibliotek

Skildring av dikteren Andreas Munch, som i 1820 gikk på Latinskolen i Kristiansand

- Byens eneste leiebibliotek holdtes av en gammel bokbinder Grøntoft, som var en original i sitt slags. Boksamlingen var oppstilt i hans verksted. Og der satt han alitid i ullen natttrøye med en grønn skjerm for øynene ved sitt arbeidsbord, delende seg mellom å innbinde

bøker og utleie dem. Det luktet forferdelig om ham av muggent klistet. Og for å komme til hans verksted, måtte man opp av en stejl, mørk hønsetrapp. Ikke desto mindre hadde han besøk av byens fineste damer, som ikke skydde denne uleilighet for å erverve seg hans gunst og få utlånt hva de helst ønsket. Bøkene var fettete utenpå og slitt inni. Ofte var et par sider borte i den trykte tekst ved slit eller utrivning, men det gjorde ikke noe. Bokbinderen visste råd for det. Han klistret inn et par rene blader og avskrev derpå med sine kråketær av et annet eksemplar, hva der manglet. Fra denne, ikke meget rene kilde, hentet jeg nå også en stor del av min åndelige næring, og jeg var ikke kresen. Kunne jeg for øyeblikket ikke få Walter Scotts, Ingemanns, Claurens eller Caroline Pichters romaner, som den gang var mest ettersøkt av damene, tok jeg til takke med Elmqvists Læsefrugter eller endog med den gamle Aug. Lafontaines sentimentale romaner. Disse var vel nå ikke lenger på mote, og kunne derfor lettere fåes utlånt, men deres endog mer enn sedvanlig slitte eksemplarer viste med hvilken iver de i sin tid var blitt gjennompløyet av begjærlige lesere.

- Kilder:
- Regnskabsbog fra gården Grøntoft, 1852-80.
 - Bergsøe, Adolph Frederik: Den danske Stats Statistik, bd. 11, 1847.
 - Bryld, Carl-Johan og Harry Haue: Det agrare Danmark 1860-1980. Herng. 1982.
 - Dansk socialhistorie, bd. IV, 1979.
 - Dansk socialhistorie, bd. V, 1982.
 - Falbe-Hansen, V. og Will. Scharling: Danmarks Statistik, bd. II, 1887.
 - Gad, Holger: Befolknings- og arbejdskraftproblemer i dansk landbrug, bd. 1, 1956.
 - (Haue, Harry): Frem, bondemand, frem..., 1981.
 - Johansen, Hans Chr.: Den økonomiske og sociale udvikling i Danmark, 1864-1901. 1962.
 - Krarup og Tuxen: Beskr. af Landbrugsudviklingen i Danmark fra 1835- . Bd. II 1896 og III 1899.
 - Landbrugsforholdene i Danmark siden midten af det 19. århundrede. Stat. Tabelværk VRC nr. 4, 1911.
 - Pedersen, Erik H.: Dansk Landbrugs historie 1750-1973. Erhv.hist-årb. 26, 1976.
 - Sammendrag af Statistiske Oplysninger ang. Kongeriget, Danmark 1-11, 1869-93.
 - Prange, Knud: Bonde af Thy. En standshistorisk studie. Bol og By 5, 1964.
 - Skrubbeltrang, Fridlev: Bondeskifter og foldudbytte. Fortid og Nutid XIII. 1939.
 - Danmarks Statistiks arkiv, Sejrøgade, København (Oplysninger om husdyrhold i Bedsted sogn, 1861.1881).

Kilde: Sydthy Årbog 1987, side 32-45.